

ئاللاھ كەڭ

گۇفارىكى كۈمەلەيەتى، فەرھەنگى ئەدەبىي

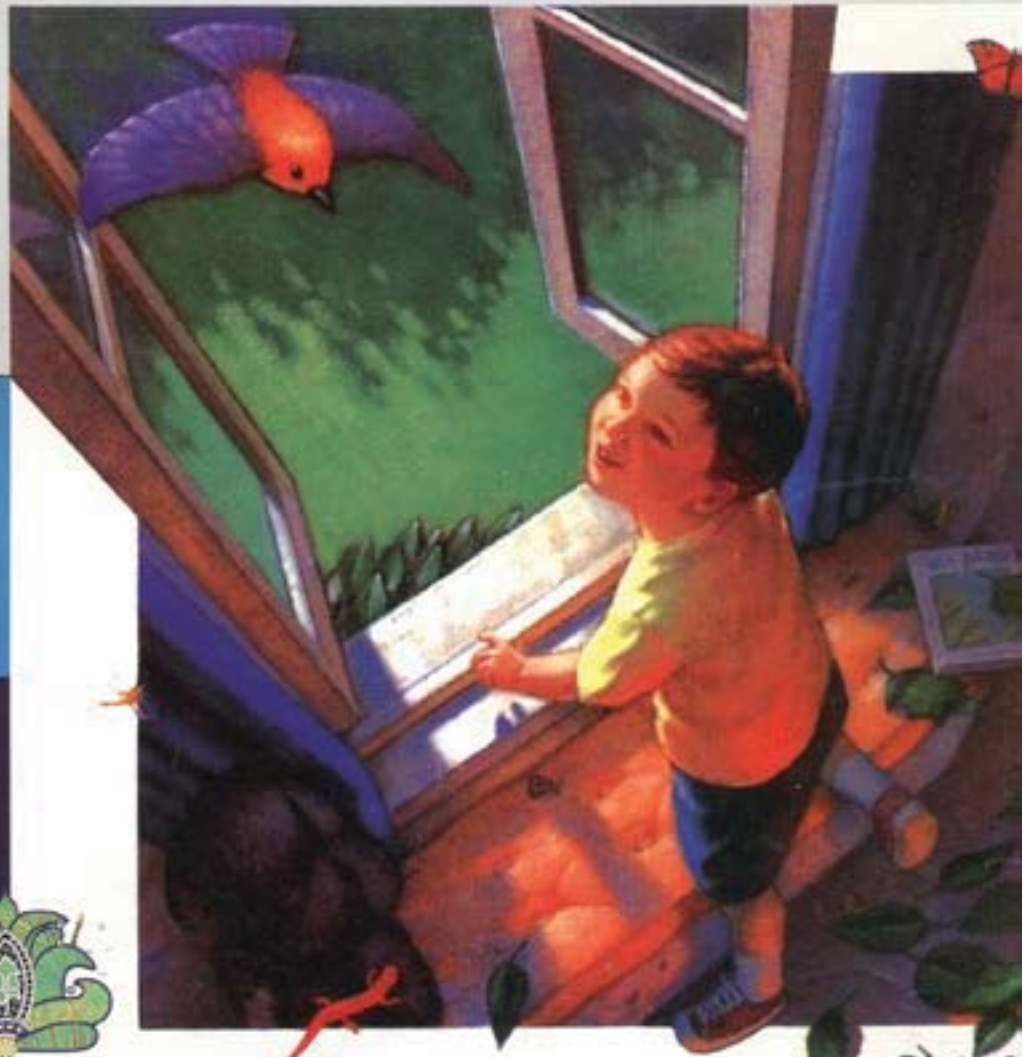
خاتكەلىپەدى ۸۴

تايپە تى مندالان

سەئادەت

ويژە

مەھەللە ئىجتىمائىي خىزمەتچىسى

تەۋرۈز تان پىرۈز

پشیلە

پشسی پشسی پشیلە
 له ناو مال و کۆلانا
 دایمە مل و مۆبەتی
 دەستی گەوی تۆستالی
 یان له گۆشە و گەناری
 یان بچیتە سەر حەوزان
 یان له کەلین و قوژین
 تەم پشیلە ی موو بەلەک
 تەم تالانچی بێ سەفەت

چاوی جوان و زەردیلە
 له سەربان و دالانسا
 فکری زگی خۆبەتی
 گۆشتی مریشکی مانی
 بدزی جووچک بە جاری
 دەرینی ماسی جوان جوان
 برفینی مشکى خەپن
 دەس هەلگرە له کەلەک
 چیتەر مەبە چاوبەست

مێروولەم

مێروولەم و مێروولەم
 دەست و لاقم باریکە
 نان کۆ دەکەم بۆ زستان
 زستانی بێمە دەری
 مێروولەم و مێروولە

وردی لەم و بچکۆلەم
 شارەگەى من تارىکە
 بەفر دەگرێ دەرک و بان
 دەست و پێم هەلدەوهری
 خۆشم ناوی مێشولە

نارین و هاوریکانی

پۆژی که نارین رۆبشت بۆ قوتابخانە، له ییری چوو دەفتەرە کەم بەری، هەر بەم بۆنەشەووە مامۆستا لێی تووڕە بوو، نارین که بقی هەستابوو له گەل کەس یاری نەدەکرد، زۆر نارەحەت بوو که تەنیا بۆ یە کچار دەفتەرە کەم له ییر چوو بوو. نارین قوتابیەکی چالاک بوو، که رۆبشتەووە بۆ مال دەرسە کەم نووسیبەووە و زۆر بە هیمنی بەرنامەى دانا و بە دایکی وت: دایە ئەو پۆرۆ دەروم بۆ کۆلان، دایکی وتی بەلام زۆر له وێ نەبێ، زوو بگه‌رێوه، پاش ماوه یەک که دایکی له پەنجەرەو تەماشای کرد، بینێ که کچه کەم له گەل هاوریکانی شەر دەکا. دلی زۆر له نارین ئیشتا و له به ر خۆبەووە وتی: ئەووە بۆ شەر دەکا؟ دایکی نارین به خیرایی بانگی نارینی کرد و وتی: نارین وەرەووە بۆ مانی کارم پێتە. نارین وتی به سەر چاو دایە ئەووە هاتم، که نارین رۆبشتەووە دایکی وتی: پۆلە ئەووە بۆ شەر دەکەم؟ نارین هەموو باسە کانی قوتابخانەى بۆ دایکی گنراوه. دایکی وتی پۆلە جارێکی تر هیچت له ییر نەچێ و هەرەووە له گەل هاوریکانت شەر مەکە. برۆ بۆ کۆلان به هاوریکانت بلێ بمبورن. نارین به خوشحالییەووە رۆبشت بۆ کۆلان، به هاوریکانی وت بمبورن. زۆرم ئێو نارهەت کردوو، زۆرم بقی هەستابوو، چونکه دەفتەرە کەم له ییر چوو، ئیشتا لیم تووڕە مەبەن. هاوریکانی وتیان ئیمە له تۆ خوش بووین. پاشان هەموویان به خوشحالی دەستیان کرد به یاری و دایکی نارینیش ئیتر دلی له نارین نەئیشتا.

پەبوولە سادتی

شاوون ئیمتیاز، ئەحمەد بەحرى
 دەستەى نووسەران
 فەرەیدوون جەکیژانە
 یوسف فازی
 نەزراخى و رازاننەووە ئیبراھیم خەزەرفەوى
 تانیپ، جەواد عەلیپوور
 چاپ: نەشر رەفرەوسەمەھاباد
 سەندووق پۆستی ٢٥٧ مەھاباد

تایبەتی منداڵان

گۆقاریکی کۆمەلایەتی، فەرەهنگی، ئەدەبی

شيبا ئيسماعيل زاده

کاميار سايح ناسايان

مشکی پرش باوکی له سه ره خو هه ستا چوووه نیو ژووری کامیوتیر و چاوی پینداگیرا. چاوی به ماوسی رهشی کامیوتیره که کهوت. ماوسه کهی له کامیوتیره که کردهوه و هینای بو لای هیوا. رووی له هیوا کرد و گوئی: کورم بهمه ده لئی مشک. هیوا گوئی: نهری. باوکی بیرى کردهوه ده بوو ورده ورده هیوای ناشنا به کامیوتیر کردیا. رووی له هیوا کرد و گوئی: تو راست ده کهی نه مه مشکه. به لام نه مشکى راستى. مشکى تابلونى. نه گهر پینت خوشه له م مشکه نه قاشیه ک بکیشه وه بیبه بو قوتابخانه با نه وانیش بزنان مشکه کهی توش مشکى راستى نیه.

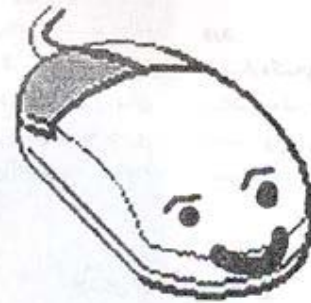
تاله کۆک

دایکی ههستی کردبوو هیوا رهنگی زهره هه لگه راوه. چه ند جار له هیوای پرسیبوو جینگایه کی دیشن؟ به لام نه و جوابیکی باشی نه دابوووه له قوتابخانهش ماموستای هیوا. دهیزانی هیوا وه ک جاران دهرسه کانی جواب ناداتهوه. شهونک دایکی هیوا له گه ل باوکی باسی هیوایان کرد. دایکی ده یگوت: نه و ژوورهی کامیوتیره تازه که مان لئ داناوه هیوا بو لای ناچن. سهیره. دواى ماوهیه ک باوکی پرسباری لیکرد هیوا گیان بو ناچی بو لای کامیوتیر و کاری پین ناکه؟ هیوا گوئی: مشکى لیه. باوکی گوئی: کورم مشکى جی؟ هیوا گوئی:

تاروین عزیزى

په ریا چه له بی

فیتنه

(فۆنکلۆر)

ساتا له سايان

په ریا چه له بی

ئاو له گولان که له م بوو
قهر ژال لانکی له دوو بوو
مشک هاته بهر کونى
هه لده که مه فیتنه
دیاری به محمود پیندام

چه کایه تیک بوو سه له م بوو
کیسه له که رای دروو بوو
مروشکه قوله خه سوو بوو
وتی نه گهر گوله که م نه ده نئ

وه لایى دروستى لاپه ره ع

۱- ج ۲- ج ۳- د ۴- ۹

تاک و جووت بوون

۱ گوتی: ۳. ماموستا گوتی: دهی نیستا هه‌لنی بو لای تهو ۳ کسه. ۱ بوئی له گهل ۳ کسه پراوه‌ستا. نه‌مجار ماموستا له گشتیانی پرسسی: ته‌گهر ۱ له گهل ۳ کو بیتهوه ده‌بن به چه‌ند؟ گوتیان: ۴. نه‌مجار ماموستا پرووی له ۱ کرد، گوتی: تو که چوری بو لای ۲ تاوا له کانت بوون به ۳. نیستا ته‌گهر تو یانی ۱ له ۲ کم بیتهوه ته‌وان ده‌بن به چه‌ند؟ گوتی: ۱. ماموستا پرووی له قوتایان کرد و گوتی: ۱ بو ته‌وهی جووت بن ده‌بن له گهل کامه یان بن؟ گوتیان: ۳، ۵، ۹، ۷.

جا ماموستا هه‌ر جاره‌ی ای نارد بو لای ده‌سته‌یه‌ک. ماموستا دوا‌ی ماوه‌یه‌ک کو‌تایی به کایه‌که هیناو ته‌م دهرسه‌ی بو دادان.

$2 + 1 = 3 + 1 = 4 + 1$
 $5 + 1 = 6 + 1 = 7 + 1$
 $8 + 1 = 9 + 1 = 1 - 2$
 $1 - 3 = 1 - 4 = 1 - 5$
 $1 - 6 = 1 - 7 = 1 - 8$

دوا‌ی ته‌م کایه ۱ بییری له خوی کردهوه بو تا نیستا قه‌دری خوی نه‌زانیهوه. ده‌ی ماموستا پراست ده‌کا. من ده‌بن تاوا‌لی ۳ یا ۵ یا ۷ یا ۹ بسم تا له ده‌سته‌یه‌ک دا کو بیتهوه هه‌تا جووت دهره‌بینن. ژیری تاک بو نیسان نه‌هاتوووه.

له‌م پرژه‌وه تا نیستا ۱ له گهل ۳ و ۵ و ۷ و ۹ کایه ده‌کا و له گهل ته‌وان جووت ده‌بن. جا تاکه کان له لایه‌ک، جووته کانیش له لایه‌کی تر ده‌بن و کایه‌ی ده‌کن.

هه‌تا زه‌نگی قوتابخانه لیده‌درا و قوتاییه‌کان به‌ره‌و سال ده‌چوونه‌وه. ۱ تاک و ته‌نیا وه‌ری ده‌گه‌وت هه‌چ کات پینی خوش نه‌بوو دو‌ست و ئاوا‌لی کسه‌س بن. نه‌وانیتر یا ۲ و ۲ یا ۳ و ۳ ده‌چوونه‌وه یا له حه‌وشه‌ی قوتابخانه کایه‌یان ده‌کرد. پرژیک سنی هاویو‌لی چوون بو لای ۱ و پینان گوت بو نایه‌ی له گهل نیمه‌ی بی. ته‌گهر تو یانی ده‌سته‌ی نیمه‌ی رینگ و پینک ده‌بن. ۱ نیو چاوانی تیک نا و جوابی نه‌دانه‌وه. هاو‌رینکانی له‌م ته‌خلاقه‌ی زور ناره‌حه‌ت بوون. نه‌یاندانه‌زانی ۱ بو نایینه تاوا‌لیان، ته‌نیا ده‌یانزانی کایه‌کانیان به‌بن ۱ کم دینن. پرژیک له گهل ماموستا که‌یان باسی وه‌زعی پرووحی ایان کرد. ماموستا له سه‌ر داوا‌ی تاوا‌له‌کانی نامه‌یه‌کی بو دایک و با‌یی ۱ نارد. دوا‌ی هاتن و چوونه‌وه‌ی دایک و با‌یی ۱. ماموستا لینی حالی بوو، ۱ حه‌سوودی به ۲ یا ۴ یا ۶ و ۸ ده‌کا و پینی خوشه بچینه ده‌سته‌ی ته‌وان. ده‌زانن ته‌وان بیکه‌وه وه‌ک برا جووتن. ته‌وانیش نایانه‌وه‌ی ۱ له نیو ده‌سته‌ی ته‌وان دابی، چون ده‌سته‌که‌یان ته‌واوه و کسه‌س وه‌ر تا‌گرن. ۱ له لایه‌کی تر رقی له زاتی تاک بوو نه‌یده‌ویست وه‌ کور ۳ یا ۵ یا ۷ یا ۹ بن.

پرژیک ماموستا زه‌نگی وه‌ر زیش مناله‌کانی کو کردهوه و پو‌لی به ۲ یا ۳ یا ۴ یا ۵ دابه‌ش کرد. بو ته‌وه‌ی ۱ تا‌گا بکاته‌وه و لینی حالی بن، تاک چون جووت ده‌بن و جووت چون تاک ده‌بن مناله‌کانی له حه‌وشه‌ی قوتابخانه کو کردهوه. ماموستا مناله‌کانی به ۲ یا ۴ یا ۶ یا ۸ دانا یا ۱ و ۳ و ۵ و ۷ و ۹ دانا. یه‌که‌م جار به ای گوت برۆ له گهل ۲ کسه‌س پراوه‌سته. نه‌مجار پرووی له ۱ کرد و گوتی: تو زورت پینی خوش بوو له گهل ته‌م ۲ کسه‌ی بی، بلنی برانم نیستا چه‌ند کسه‌ن؟

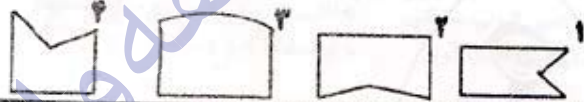
۱- له جینی نوره‌ه لاهه تی پرسیارچ ژوماره به ک داده ندی؟

۸	۹	۶
۴	۹	۱۱
۱۲	۵	۱۰

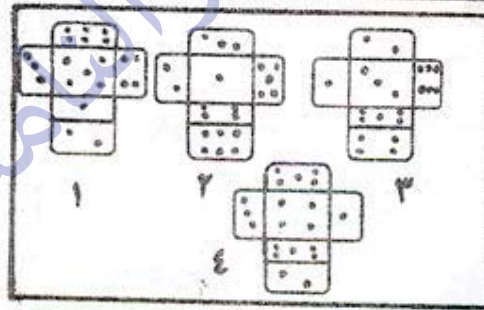
- ا) ۸ و ۱۱
- ب) ۸ و ۱۲
- ج) ۷ و ۱۳
- د) ۷ و ۱۴

۲- له و چوار پره سمانه کامه یان وه ک ته وانی تر ناچی؟

- ا) ۱
- ب) ۲
- ج) ۳
- د) ۴

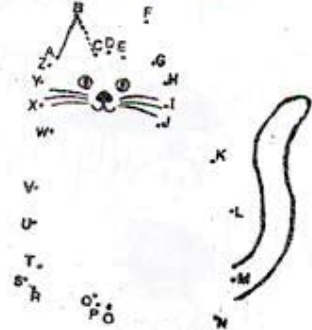
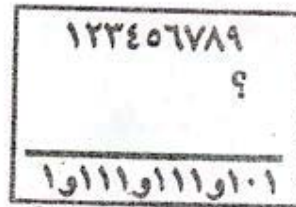

۳- به کیک له وانه دروست نیه، بیلرۆ نه وه؟

- ا) ۱
- ب) ۲
- ج) ۳
- د) ۴

۴- له جیانی عه لاهه تی پرسیار چ ژوماره به ک ده کری؟ دلیینی؟

سید عه بدو لتادار سه مدهی

له بیلندایی بهرزه شاخیک تاقه چله داریک شین بیوو. زستان بوو، به فر ته واوی ولاتی داگر تبوو. چله دار له سرمان رهق هه لاتیبوو. به لام ئیستا گیانی له بهر دامابوو و له گهل سهخته سه رمای زستان بهر بهر کانی ده کرد. چلی ته نیا، بی کس و بی هه وائل و خهفته تبار بوو.

روژیک بالنده به کی بچووک ته نگه نه فاس گه یشته چنی و له سه چله داره که نیشته. چله دار له رزا و بالنده ترسا به لام زوو وه بیبری هاته وه که بالی هه به و ترسی له کهوتن له خوراییه!

چله داره که له بهر خویه وه گوتی:

«قاچه کانی چن گهرمن! هه چنه قورسای ته بو له شی کز و لاوازی من قورسن به لام خوی له بهر راده گرم. چون دیاره ماندوو و له ریه کی دووره وه هاتوو!»

بالنده چکولیش له بهر خویه وه گوتی:

«دیمه نینکی چنه جوانه! حیف نه و چله داره تاق و ته نیا و بی ئاواله! بریا توانیام له ته نیایی رزگاری کهم!»

چلی ته نیا له زیر قورسای بالنده که دا ماندوو بسبووا به لام ههروه کوو له بهرام بهر سه رما و سه خله تی زستان بهر بهر کانی کردبوو به باشتری زانی که لیره شدا بهر بهر کانی بکا و پیاوه تی و نازایه تی خوی هه لسه نگین.

بالنده بچکول که ماندووی هه ساپووه له جوانی نه و دیمه نه بهرزه دل خوش بوو و دهستی کرد به خونندن.

چلی ته نیا هیندهی دهنگی نه و بالنده به بی خوش بوو له خوشیان ماندووی ته خوی له بیر جووه.

نه و هاتو چویه هه موو روژنی دوو پات ده بووه.

به هار هات و هه موو ولات بوژایه وه! هه ردوویکیان بیوونه ئاوال دهستان دابووه دهستی یهک و بو داهاتووی خویان نه خشه یان داده برشت.

چلی ته نیا به لینی دابوو ریشه له عه رزدا کوتنی و بیته دارنکی گه وره و به هیز و بالنده چکولیش به لینی دابوو که له نیو نه و داره دا هیلانه بکا و هه رگیز به جینی نه هیننی. به لام «با» هه سوودی به و خوشه ویستیه پا که هات و چاوی دیتنی شادی و خوشی ته وانی نه بوو. ته مای گرت لیکیان بکات و به هه ر جوریک بی به نیان تیک بدا. قه لسیتی خوی به کزه پایه ک ده ست پیکردا

به لام مه ل و چل گوئیان به و کزه پایه نه بزووت.

«با» قه لستر بوو، هیزی خوی زیاتر کرد! چلی خوار کرده و و مه لی ترساند. مه لی بچوک که خوی له مه ترسی دا دی هه لفری و له وی دوور بووه...

«با» به نامانچی خوی گه یشت. نه مچا ونستا

مه لی ساکار زانی به فریو جووه! بیبری کرده و و

تینگه یشت که باله کانی گه لیک له با به هیز ترن. هه ر چنه د «با» به هیز تر بی توانای هه لفرینی پته و تر ده بی و سووک تر و بهر زتر ده فری!

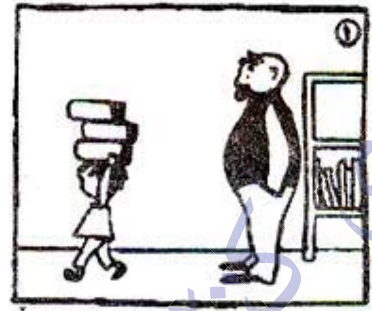
جا که دیتی وایه، هیزیکی نوی هاته وه نیو له شی. به نازایی نه و او گه راوه لای ئاواله که ی. چلی ته نیا که خوشه ویسته که ی هاته وه لای. دلی شاد بوو مه لی بچووک تکای لیبور دنی له چلی ته نیا کرد که له کاتی مه ترسی دا به جینی هیشته بوو و به لینی دایه که ئیتر هیز کات به جینی نه هیننی و له وه و به دوو دوستی به راستی و یاریده ده ری بی.

«با» که دیتی مه ل و چل جارنکی تر هاته وه لای یه کتر. زور تووره بوو. به ته وای هیزی له شی هات و بوو به توفان! چلی خوار کرده و ... چل خوی راگرت به لام «با» توندتر بوو و له نه نجام دا هه لقه ندا! ... مه لی بچووک که ئیتر ترسی له با و

توفان نه مابوو، رای کرد و چلی به دندووک گرت و له نیو توفان دا هه لفری. هه رچی که «با» توره تر ده بوو و توندتر ده هات مه ل و چلی بهر زتر ده کرده و!

مه لی نازا که لکی له هیزی «با» وه رگرت و نه و نه ده بلیند فری چلی له بهر زایی نیو داره کانی سه ر چیاکان دا چاند.

چلی ته نیا که ئیتر له نیو نه و جهنگه له پر داره دا ته نیا نه بوو زور زوو ریشه ی له عه رز دا کوتا و بوو به دارنکی نه و نه ده بهر ز و به هیز که نه ته نیا مه لی ئاوالی به لکوو سه دان و هه زاران بالنده ی ره نگاو رهنگی تر له نیو چله کانی گه وره و بچووکی دا هیلانه یان کرد...

«چه نند قسه ی خوش بو مندالان!»

ماموستا: بلنی بزائم خوشترین روز که نگیه؟
مندال: ناغا نیچاره، نه و روژره به فر ده باری و نایه نه وه مه درسه.

ماموستا: هیوا وهره درسه که می دیننی وه خونینه بزائم.

هیوا: ناغا گیان به قه ولی بایم ده لی «کای کون به با مه که».

ماموستا سفری بو داده تی، هیوا ده لی: ناغا چه نده ت بو دانام؟

ماموستا: به قه ولی بابت کای کون به با مه که.
ماموستا: باشه کاوه نه ی من نه مگوت نه قاشیبه که بکیشه وه، خو کاغه زه که ی تو هه ر سبیه؟
کاوه: نه قاشیبه که ی من ده شتیکی خوشه به لام ئیستا زستانه و به فری لی باریوه، راوهسته به هار بی بزانه چون سه وز ده بی؟
ماموستا: ده ی باشه قه ی ناکا کاوه گیان، نه من جاری سفرت بو دهنووسم جا به هاری نه گه ر سه وز بوو نمره ت بو داده نیم.

خۇر:

خۇر ئەستىزە، ۋەك تەۋايى ئەستىزە كانى تر
كە لە شەۋدا دەدرۆشېنەۋە. بەلام وايير تەكەتەۋە كە
خۇر لە ھەموو ئەستىزە يەكى گەۋرە تەرە، نا، خۇر
ئەستىزە يەكى نە زور گەۋرە يە، نە زور يېش بېچوۋكە.
زور يېش يېر يە، دەلېن ۳ مېليارد و چەند مېليون
سالىنى.

ناسلامى خۇر: (۱ - ناو : خۇر، ۲ - تەمەن، ۴
مېليارد، ۳ - ئادرىس - رېنگاي مەرى)

خۇر سەرچاۋە تېنى زەۋى ئېمە يە. تەۋە ھېزى
خۇرە كە ھەموو شىنېك لە سەر زەۋى كۈنترۇل
دەكسا. خۇر نىزىلىكتىن ئەستىزە يە (بۇيە لە
ئەستىزە كانى دېكە گەۋرە تەر دىارى دەكا و تېنى
دەگاتە ئېمە). زاناپان لە سەر بىنەماي ئالۋىگۈرى
فېزىكى خۇر باس لە چۈنئە تى لە دايك بوۋى
ئەستىزە كانى دېكە دەكەن، يا كەنگى ئەستىزە يەك
دەسرى (لە ۋالە يە پىنسان سەپىر بىن بەلام
ئەستىزە كانىش ۋەك ھەموو شىنېكى تر پۇرۇشك لە
دايك دەپن و پۇرۇشكىش دەمەن.)

لايە كانى دەر ەۋەى خۇر:

ئېمە تەنيا دەتوانىن لايە كانى دەر ەۋەى خۇر
بېيىن. لايە كانى خۇر بىرىتىن لە: فئوسفىر ،
چىرۇمۇسفىر، كرۇتا

تەم سى بەشە لە يەك جىاۋازن.

فئوسفىر:

ئېلېمېنتە كانى كېمىيى زەۋى و خۇر ھەر يەكن.
مەبەست ئەۋە يە كە ھەرچى لە ئېو زەۋى ھە يە، لە
ئېو خۇرىش دا دەدۇزىتەۋە. بەلام لە خۇردا ھەموو
شىنېك گازە، چوۋنكە خۇر زور گەۋرە بۇيە ئېمە
ناتوانىن سئورىكى ئايەنى بۇ خۇر دانىن. ھەرچى
لە ناۋەندى خۇر لىزىكتىر بېنەۋە گازە كان فئوسفۇر
دەپن. گەرما لە ۶۰۰۰ تا ۳۵۰۰ كلون

چىرۇمۇسفىر:

ئەو گازاتەى كە لە فئوسفىر جىا دەپنەۋە و لە
فەزادا بلاۋ دەپنەۋە، بەشىنك بە ناۋى چىرۇسفىر ساز
دەكەن. ئەو گازاتەى كە چىرۇسفىر پىنك دىن
۲۵۰۰ كېلۇمىتر ئەسئورن. گەرما لەم بەشە دا زور
دەچىتە سەر. لە سارد تىن حالەتدا ۳۵۰۰ و لە
گەرم تىن حالەتدا دەگاتە ۱۰۰۰۰ كلون.

كرۇتا:

پاش ئەۋەى لە چىرۇسفىر تېپەپىن، دەگەپن بە
ئاخىرىن لايەى دەر ەۋەى خۇر، كە يىي دەلېن كرۇتا.
كرۇتا يە مېليون كېلۇمىتر لە فئوسفىر دورە. كاتىك
رۇژ دەگېرى ئېمە زور بە جۋانى دەتوانىن كرۇتا
بېيىن. گەرماى كرۇتا دەگاتە بە مېليون كلون.

تۇفانى خۇر:

تۇفانى خۇر شىنېك زىاتىر لە جم وچۇلى گازە كانى
خۇر يە، كە بە خىرايى ۴۰۰ كېلۇمىتر لە چىركە دا
دەپۇن، ھۇيە كەشى گەرماى زورى خۇر.

پنۇكە كانى خۇر و خۇلانەۋەيان:

ئەو پنۇكەنى كە لە سەر خۇر دەپىندى، بەشىنك
لە خۇرن كە لە بەشە كانى تى خۇر لىنكتىن، ئەو
پنۇكەنە تەمەنىكى كورتىان ھە يە. ئەندازەى ئەو
پنۇكەنە جارى وايە زور گەۋرە يە و دەگاتە ۵۰۰۰۰
كېلۇمىتر .

لاىن نىسالى

منالېكى ساۋا بووم
كەى ۋەك ئېستاكە ۋابووم
دايكم بە خىۋى كردم
ئەۋنە بوايە ئەمردم

بە لاي لايە و گۇرانى
رايژانووم تا بەيانى
بە شىرى مەمكە كانى
منى بە بەرھەم ھانى

رەنجى لەگەل كىشام
لە باۋەشيا دىناوم
بەرگ و جلى بۇشتووم
خزمەتى زورى كردووم

چاكەى ۋا لە بەر چاوم
ھەتا لە دنيا ماوم
ئەبى دلى نەشكىنم
ئارەزووى بە جى بىنم

فايق بېكەس

دايك...

تالہ کھوکھڑ